

Muistio Asianajoalan sääntelystä Suomessa

1. Tausta

Avoimuusrekisteriä koskevan valmistelun osana on saamiemme tietojen mukaan keskusteltu myös asianajajien roolista ns. lobbaamisessa. Tässä muistiossa haluamme kuvata asianajajien asemaa koskevaa oikeudellista sääntelyä, asianajajien tehtäviä ja asianajajia koskevan ammatillisen salassapitovelvollisuuden sisältöä.

2. Asianajajia koskeva sääntely ja valvonta

Asianajaja on Asianajajista annetun lain (496/1958), myöhemmin asianajajalaki, mukaisesti suojattu ammattinimike, jota saa käyttää vain Suomen Asianajajaliiton jäseneksi hyväksytty juristi. Suomen Asianajajaliitto on asianajajista annetun lain nojalla perustettu julkisoikeudellinen yhteisö, joka vastaa mm. asianajajien ja luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien valvonnasta. Asianajajaksi hyväksymisen edellytyksenä on mm. vähintään neljän vuoden työkokemus ja Asianajajaliiton järjestämän asianajajatutkinnon suorittaminen. Asianajajaliiton hallitus arvioi erikseen jokaisen jäsenhakijan jäsenedellytysten täyttymisen.

Asianajajalain 5 §:n mukaan

”Asianajajan tulee rehellisesti ja tunnollisesti täyttää hänelle uskotut tehtävät sekä kaikessa toiminnassaan noudattaa hyvää asianajajatapaa.”

Asianajaja on näin sidottu noudattamaan toiminnassaan hyvää asianajajatapaa, jonka sisältöä on määriteltä Asianajajaliiton eri ohjeissa.

Asianajajaliiton yhteydessä toimiva ratkaisutoiminnassaan riippumaton valvontalautakunta vastaa valvonnan suorittamisesta.

Valvonta-asiana selvitetään, onko asianajaja, julkinen oikeusavustaja ja luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja noudattanut hyvää asianajajatapaa (asianajajat ja julkiset oikeusavustajat) tai laissa säädettyjä hyvää asianajajatapaa vastaavia ammattieettisiä sääntöjä (luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat).

Yleensä valvonta-asia tulee vireille yksityishenkilön tai yrityksen kantelusta. Lisäksi Suomen Asianajajaliiton hallitus voi saattaa vireille asianajajaa tai julkista oikeusavustajaa koskevan valvonta-asian. Myös viranomaiset, esimerkiksi tuomioistuin tai oikeuskansleri, voi saattaa valvonta-asian vireille.

3. Asianajajien tehtävistä

Asianajajan tehtävänä on parhaan kykynsä mukaan valvoa asiakkaansa etua ja oikeutta. Asianajajien tehtävät liittyvät erityisesti asiakkaan avustamiseen oikeudenkäynnissä, neuvontaan oikeudenkäyntien välttämiseksi sekä muuhun oikeudelliseen neuvontaan.

Asianajotyössä on kyse oikeudellisesta neuvonnasta hyvinkin erilaisissa tilanteissa, eikä täysin tyhjentävästi voitane määritellä, millaisia toimeksiantoja asianajajalle voidaan antaa.¹ Esimerkiksi oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 13 §:ssä, jossa säädetään asianajajan todistamiskielloista, on tunnistettu asianajajalle erilaisia tehtäviä. Tällaisia tehtäviä kyseisessä lainkohdassa ovat

- Oikeudenkäyntiin liittyvän tehtävän hoitaminen
- Oikeudellisen neuvonnan antaminen päämiehen oikeudellisesta asemasta esitutkinnassa tai muussa oikeudenkäyntiä edeltävässä käsittelyvaiheessa
- Oikeudellisen neuvonnan antaminen oikeudenkäynnin käynnistämiseksi tai sen välttämiseksi
- Lisäksi tehtävät voivat olla myös muunlaista oikeudellista neuvontaa, jotka eivät kuulu edellisen luettelon piiriin

Asianajajakunnan tehtäväkentän on todettu muuttuneen pitkällä aikavälillä erityisesti oikeudenkäyntien välttämiseen painottuvaksi:

”Perinteisesti oikeusapua on tarvittu oikeudenkäynneissä ja niitä valmisteltaessa. Kehitys on kuitenkin johtanut siihen, että yhä suurempi osa asianajajakunnan työstä koskee viimekädessä oikeudenkäyntien välttämistä. Tämä tarkoittaa sitä, että sopimuksia laadittaessa käytetään asianajajien apua, jotta sopimusten tulkintariitoja ei syntyisi, tai uuden lainsäädännön voimaantullessa pyydetään asianajajatoimistoilta selvityksiä siitä, millaisia muutoksia yrityksen toiminnassa tulee tehdä, jotta menettelyt ovat yhteensopivia tulevan lain kanssa (compliance). --- Suomessa asianajajien lukumäärä onkin kaksinkertaistunut 1990- luvun alkuun verrattuna, vaikka samaan aikaan tuomioistuimissa ratkaistavien riitaisten riita-asioiden määrä on ainakin puolittunut.”²

Näin voidaan todeta, että asianajajan tehtävissä on kyse hyvin monenlaisista asiakkaan oikeudellista neuvonnasta, eikä mitään oikeudellisia neuvontatehtäviä ole rajattavissa asianajajan tehtävän ulkopuolelle. Asianajajaliitto toteaa, että asianajan tehtäviin kuuluu antaa yhtäläisesti parhaan kykynsä mukaan oikeudellista neuvontaa kaikenlaisissa toimeksiannoissa. Asianajaja ei voi omassa roolissaan vaikuttaa siihen, millaisia johtopäätöksiä asiakas aikoo omassa toiminnassaan oikeudellisen neuvonnan johdosta tehdä, vaan asiakas tekee itse omat päätöksensä.

¹ Asianajajatoiminnan sisällöstä kts. esim. Markku Fredman, Puolustajan rooli, s. 9-10 ja siinä mainitut lähteet

² OTT Markku Fredmanin lausunto perustuslakivaliokunnalle lausuntoasiassa PeVL 13/2019 s. 1

4. Oikeudellisesta ammattisalassapitovelvollisuudesta yleisesti

Asianajajan salassapitovelvollisuudella eli asianajosalaisuudella tarkoitetaan asianajajan velvollisuutta pitää salassa hänen tietoon saamiaan päämiehensä asioita. Oikeuden neuvotella oikeusavustajan kanssa luottamuksellisesti on katsottu olevan osa perustuslain 21 § 2 momentissa turvattuja oikeudenmukaisen oikeuden käynnin takeita. Näihin perustuslain turvaamiin oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin on katsottu kuuluvan myös oikeus saada oikeudellista apua, oikeus itse valita oikeusavustajansa ja oikeus neuvotella tämän kanssa luottamuksellisesti.³

Asianajosalaisuus linkittyy myös vahvasti Euroopan ihmisoikeussopimukseen (EIS) ja Euroopan unionin perusoikeuskirjaan. EIT:n ja EU-tuomioistuimen ratkaisukäytännössä asianajosalaisuus on todettu merkitykselliseksi ”oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan EIS 6 artiklan sekä yksityiselämän suojaa koskevan EIS 8 artiklan näkökulmasta. Merkityksellisiä tässä suhteessa ovat myös EU:n perusoikeuskirjan yksityiselämän suojaa koskeva 7 artikla sekä oikeusturvatakeita koskevat 47 ja 48 artikla”.⁴

Asianajajan ja päämiehen välisen suhteen luottamuksellisuudesta säädetään Suomessa Asianajajalain 5 c §:ssä. Lainkohdan mukaan asianajaja tai hänen apulaisensa ei saa luvattomasti ilmaista sellaista yksityisen tai perheen salaisuutta taikka liikesalaisuutta, josta hän tehtävässään on saanut tiedon. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun todistamiskieltoa koskevan 13 §:n 3 momentin ensimmäisen virkkeen sanamuoto vastaa asianajajalain 5 c §:n sanamuotoa, sillä erotuksella, että oikeudenkäymiskaaren säännöksessä todistamiskielto velvoittaa asianajajien lisäksi luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia ja julkisia oikeusavustajia.

Asianajajaliitto toteaa, että asianajajalain 5 c §:ssä ja oikeudenkäymiskaaren 17:13.3:ssa ei ole kyse asianajajien oikeudesta olla vaiti. Päinvastoin kyse on asianajajien laajasta ja ankarasta velvollisuudesta vaieta asiakkaan heille uskomista asioista ja pitää ne salassa (asiakkaan oikeus).

Salassapitovelvollisuus on rikosoikeudellisesti sanktioitu rikoslain (39/1889; jäljempänä RL) 38 luvussa. Asianajaja voidaan tuomita velvollisuuden rikkomisesta jopa vankeuteen RL 38 luvun 1 §:n nojalla. Lisäksi Asianajajaliiton valvontalautakunta voi sanktiona erottaa asianajajan Asianajajaliitosta. Ankarasti sitovat velvollisuudet ja todistamiskielto ovat selviä ja ymmärrettäviä edellytyksiä lujalle keskinäiselle luottamukselle, jota asianajotehtävien tehokas ja tulokellinen suorittaminen asianajajien ja heidän päämiesten välillä edellyttää. Kansalaisen on voitava olla varma, ettei mitään sellaista, mitä hän on luottamuksellisesti kertonut ja paljastanut asianajajalleen, pääse vuotamaan sivullisten tietoon hänen vahingokseen⁵.

³ HE 309/1993 vp, s. 74

⁴ Professori Sakari Melanderin lausunto perustuslakivaliokunnalle s. 5

⁵ Kullervo Kempainen: Milloin tarvitsen asianajajaa, s. 39.

Asianajosalaisuus koskee lähtökohtaisesti kaikkia asianajajan toimeksiannon hoitamisen yhteydessä saamia tietoja. Kirjallisuudessa on todettu, että ”jotta tieto olisi salainen, on edellytettävä, että salaisuutena käsiteltävä seikka ei ole yleisesti tunnettu ja että salaisuuden säilymisellä on salaisuuden ’omistajalle’ etua”.⁶ Sinänsä yksityiselämän salaisuuden ja liikesalaisuuksien osalta ei ole tehty säädöksessä eroavaisuutta, vaan näiden osalta on vastaava velvollisuus pitää lähtökohtaisesti kaikki tehtävän hoitamisessa saatu tieto salaisena. Pykälän tarkoittaman liikesalaisuuden sisältöä voidaan hakea liikesalaisuuslaista (595/2018) sekä kirjallisuudessa todetun mukaan rikoslain 30 luvun 11 §:n mukaisesta yrityssalaisuuden määritelmästä.⁷ Asianajosalaisuus kattaa siis lähtökohtaisesti kaikki päämieheltä saadut tiedot.

5. Eräitä tarkempia huomioita asianajosalaisuudesta

Oikeudenkäymiskaaren todistamiskieltoa koskevat säännökset on vastikään vuonna 2014 muutettu siten, että todistamiskielto nimenomaan kattaa täysin asianajajalain 5 c §:n mukaisen asianajajan salassapito- ja vaitiolo-velvollisuuden eikä asianajajaa voida ilman päämiehen suostumusta velvoittaa todistamaan asianajajalain 5 c §:n kattamista asioista.

Oikeudenkäymiskaaren esitöiden mukaan ihmisoikeustuomioistuin oli katsonut, ettei asianajajien salassapito-velvollisuutta ja siihen liittyviä pakkokeinoja koskeva sääntely ollut Suomessa aiemmin riittävän täsmällistä.⁸ Asiantilan korjanneen muutetun Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 13 §:n 3 momentin esitöiden mukaan momentissa tarkoitettu asianajajan tehtävä on luonteeltaan oikeudellinen avustaminen oikeudenkäynnin ulkopuolisessa asiassa, kuten testamentin laadinta tai yrityskaupan tekemisessä avustaminen sopimusneuvotteluihin osallistumalla ja laatimalla sopimus. Esitöissä korostetaan, että oikeudellista apua antavan ja päämiehen välinen luottamussuhde sekä ensiksi mainitun toiminnan riippumaton luonne luottamussuhteen ulkopuolisista tahoista on olennaista momentin kannalta. Säännöksen tarkoituksena on ennen kaikkea suojata asiakkaan ja asianajajan tai muun oikeudellisen neuvonantajan välisen suhteen luottamuksellisuutta. Säännöksellä pyritäänkin siihen, että asiakas voi tarpeen tullessa kääntyä asianajajan tai muun lainkohdassa tarkoitettun henkilön puoleen ja antaa tälle kaikki tarpeelliset tiedot pelkäämättä, että ne voitaisiin kevein perustein paljastaa ulkopuolisille.⁹

⁶ Ylönen s. 83, Esko Timo - Könkkölä Justus, Asianajajan salassapito- ja vaitiolo-velvollisuuden viimeaikaisesta kehityksestä, Defensor Legis 3/2004 s. 358

⁷ Markku Ylönen, Asianajajaoikeus 2013, s. 83

⁸ Sallinen ym. v. Suomi 27.9.2005, Sorvisto v. Suomi 13.1.2009 ja Heino v. Suomi 15.2.2011, HE 46/2014 vp, s. 21

⁹ HE 46/2014 vp, s. 69. OK 17 luvun 13 §:n 3 momentti kieltää asianajajaa, luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetussa laissa tarkoitettua oikeudenkäyntiavustajaa ja julkista oikeusavustajaa luvattomasti todistamasta yksityisen tai perheen salaisuudesta tai liikesalaisuudesta, josta hän on muussa kuin 1 momentissa tarkoitettussa tehtävässään saanut tiedon. Säännöksen mukaan tuomioistuin voi kuitenkin velvoittaa henkilön todistamaan, jos syyttäjät ajaa syytettyä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta, tai jos erittäin tärkeät syyt ottaen huomioon asian laatu, todisteen merkitys asian ratkaisemisen kannalta ja seuraukset sen esittämisestä sekä muut olosuhteet sitä vaativat.

Ennen kaikkea asiassa on kyse siitä, että oikeusvaltiossa on oltava taho, jolta kansalaiset voivat pyytää oikeudellista neuvoa luottamuksellisesti ilman tietovuotojen pelkoa riippumatta siitä, kuinka monimutkainen tai hankala kansalaisen tilanne on.¹⁰ Juuri eettisten sääntöjen noudattamisvelvollisuuden ja valvonnan takia asianajajat ovat Suomen oikeusjärjestyksessä se taho, jolta oikeudellista neuvoa voidaan pyytää todistamiskiellon turvin täysin luottamuksellisesti. Asianajajalain 5 §:n 1 momentin mukaan asianajajan tulee rehellisesti ja tunnollisesti täyttää hänelle uskotut tehtävät sekä kaikessa toiminnassaan noudattaa hyvää asianajajatapaa. Asianajaja ei siis saa toimia vastoin lakia ja mikäli hänen asiakkaansa tätä vaatii, on asianajajan luovuttava tehtävästä.¹¹ Ajatuksena on myös ohjata kansalaiset kysymään oikeusasioiden neuvoa tällaiselta valvotulta taholta ja tältä osin pitää myös huoli siitä, että monimutkaiseen tai vaikeaan tilanteeseen joutunut kansalainen pysyy järjestäytyneen yhteiskunnan piirissä eikä lähde selvittämään tilannettaan muin keinoin. Tämän takia todistamiskiellon rajoituksiin onkin suhtauduttava torjuvasti. Asianajajien esteettömyysvaatimus ja salassapitovelvollisuus ovat äärimmäisen olennaisia kansalaisten oikeusjärjestelmää kohtaan kokeman luottamuksen kannalta. Tästä syystä asianajaja koskevalle oikeudelliselle ammattisalassapitovelvollisuudelle tulee antaa erityistä painoarvoa.¹²

6. Kokoavia huomioita

Asianajajalla on edellä mainittu rangaistusuhkainen velvollisuus vaitioloon kaikista sellaisista asioista, jotka asiakas on kertonut hänelle toimeksiannon hoitamista varten. Asianajaja ei lähtökohtaisesti voi kertoa ulkopuolisille mitään toimeksiannosta, eikä edes sen olemassaolosta, ellei tuomioistuimien velvoita asianajajaa todistamaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 13 §:n mukaisten reunaehtojen mukaisesti. Asianajajan tulee noudattaa asianajosalaisuutta kaikessa toiminnassaan, eikä hän näin voi raportoida mitään toimeksiantonsa olemassaoloa tai sisältöä koskevaa tietoa eteenpäin.

Asianajajalla on tapaohjeiden mukainen velvollisuus luopua tehtävästä, mikäli asiakas vaatii asianajajaa menettelemään vastoin lakia tai hyvää asianajajatapaa eikä huomautuksesta huolimatta luovu vaatimuksestaan.

Asianajajaliitto pitää poliittisen vaikuttamisen läpinäkyvyyden lisäämistä perusteltuna. Asianajajaliitto kuitenkin katsoo, että poliittinen vaikuttamistyö, ns. lobbaaminen ja tässä muistiossa käsitelty asianajajan tehtävä ovat erillisiä asioita, eikä asianajajatoimintaa voi luokitella lobbaamiseksi.

¹⁰ Kansainvälisen oikeuden tasolla asianajajien salassapitovelvollisuus perustuu ensisijaisesti Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklaan (Oikeudenmukainen oikeudenkäynti). Ihmisoikeustuomioistuin on kuitenkin katsonut, että asianajajien salassapitovelvollisuus pohjautuu oikeudenkäyntitilanteita laajemminkin lisäksi myös yksityis- ja perhe-elämän suojaa koskevaan 8 artiklaan, kts. esim. ECtHR, Michaud v. France, judgement of 6 December 2012, §§ 118–119

¹¹ Hyvää asianajajatapaa koskevat ohjeet – kohta 5.8 (Velvollisuus luopua tehtävästä):

”Asianajaja on velvollinen luopumaan tehtävästä, jos sen vastaanottamisen jälkeen ilmaantuu seikka, jonka perusteella asianajaja on ollut esteellinen tai tullut esteelliseksi.

Asianajaja on velvollinen luopumaan tehtävästä myös, jos

1. laillinen este tai siihen verrattava pakottava syy estää tehtävän täyttämisen; tai
2. asiakas vaatii asianajajaa menettelemään vastoin lakia tai hyvää asianajajatapaa eikä huomautuksesta huolimatta luovu vaatimuksestaan.”

¹² Suomessa todistamiskiellon merkitystä on hyvin tuoreeltaan käsitelty eduskunnassa esimerkiksi ns. tiedustelulakien yhteydessä. (HE 202/2017, s. 212–213 ja HaVM 30/2018, s. 36).

Helsingissä 12.5.2020

SUOMEN ASIANAJAJALIITTO

Jarkko Ruohola
Suomen Asianajajaliiton puheenjohtaja, asianajaja

Laati

Lauri Koskentausta
Suomen Asianajajaliiton oikeuspoliittinen juristi